

Materiały

Henryk Markiewicz (1922–2013). Stručný profil významného polského literárního vědce

Henryk Markiewicz se narodil 16.11.1922 v Krakově, kde strávil dětství a kde vystudoval gymnázium a lyceum. Po vypuknutí 2. světové války Krakov opustil, v říjnu 1939 se dostal do Lvova. V červnu 1940 byl spolu s otcem vyvezen do oblasti Sverdlovska a na podzim roku 1941 odjel do Uzbekistánu. V r. 1946 se vrátil do Krakova, kde vystudoval v r. 1951 polskou filologii na Jagellonské univerzitě (UJ) v Krakově, kde pak trvale žil a kde i zemřel ve čtvrtek 31. října 2013.

Od 1950 (až do odchodu do důchodu v r. 1992) byl Markiewicz vědecko-pedagogickým pracovníkem UJ. 1955 získal titul kandidáta věd (dr), 1956 titul mimořádného, 1964 řádného profesora. 1959 byl jmenován vedoucím Katedry polské literatury UJ, kterou vedl do 1968. 1970–1977 řídil Oddělení literární teorie a historické poetiky Ústavu polské filologie UJ, 1977–1984 byl vedoucím Ústavu polské filologie, poté (až do 1992) se vrátil do funkce vedoucího Oddělení literární teorie a historické poetiky Ústavu polské filologie UJ. V letech 1948–1968 byl vědeckým pracovníkem Institutu Badań Literackich („Ústavu pro výzkum literatury“) Polskiej Akademii Nauk („Polské akademie věd“) ve Varšavě, v letech 1984–1990 byl členem prezidia PAN. V letech 1949–1950 byl zástupcem šéfredaktora týdeníku Przekrój, 1951–1958 pracoval v redakci týdeníku Życie Literackie, 1955–1957 byl redaktorem edice „Filologie“ Zeszytów Naukowych UJ, navázal stálou spolupráci s Rocznikiem Literackim. Od r. 1956 byl členem redakce Pamietnika Literackiego atd. Postupně byl členem redakční rady Národní Edice „Díla“ A. Mickiewicze, členem redakční rady Materiałów do Studiów i Dyskusji z Zakresu Teorii i Historii Sztuki, Krytyki Artystycznej a Metodologii Badań nad Sztuką, redaktorem vydání díla T. Boye-Żeleńskiego, edice Biblioteka Studiów Literackich, Polskiego słownika biograficznego, členem redakční rady Rocznika Literackiego, vícesvazkového souboru Obraz literatury polskiej XIX i XX wieku, vedoucím redaktorem Polskiego Słownika Biograficznego. V 1996 udělila Henryku Markiewiczovi doktorát h.c. Vysoká škola pedagogická v Krakově a Gdaňská univerzita. V r. 2000 byl vyznamenán Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski (Důstojnickým křížem s Hvězdou řádu obrození Polska), v r. 2007 Złotym Medalem „Zasłużony Kulturze Gloria Artis“ (Zlatou medailí „Zasloužilý o kulturu Gloria Artis“) a v r. 2012 medailí Plus ratio quam vis.

W. Twardzik sestavil bibliografii prací Henryka Markiewicze do r. 1992 (*Materiały do bibliografii prac Henryka Markiewicza z dziedziny nauki o literaturze i krytyki literackiej 1935–1992*, Kraków, 1994), v níž se nachází více než 1000 publikačních položek, více než 200 studií a článků, více než 20 knih.

Markiewiczovy vědecké práce zasahují do několika oblastí literární vědy, jejich základů, hlavních problémů a témat. Většinou šlo o jedny z nejvýznamnějších prací, bez nichž by se dnešní polská literární věda neobešla. Má i velké zásluhy o výuku a přípravu pedagogických a vědeckých kádrů. Do-

týkají se především problematiky literární historie, jak materiálově (zájem především o pozitivismus — především o dílo B. Prusa — a jeho modernistické prodloužení, zejm. o dílo S. Žeromského; např. *Prus i Żeromski*, 1954, 1964 aj.), tak i metodologicky (problematika metody literárněhistorického výzkumu), teorie literatury a literárněvědné metodologie. Markiewiczovy práce charakterizuje velká metodologická otevřenost. Ačkoli na počátku 50. let 20. století vytvořil koncepci charakteristické literární teorie (*O marksistowskiej teorii literatury*, 1952, 1953) i tehdy se jeho práce — materiálově bohaté a neagresivní — odlišovaly od prací stalinistických marxistů (*Tradycje i rewizje*, 1957). Později se vyrovnává s vlivy strukturalismu a fenomenologie: *Glówne problemy wiedzy o literaturze* (1965, 5. vyd. 1980); *Wymiary dzieła literackiego* (Łódź, 1984). Z jeho výzkumu polského pozitivizmu (*Pozytywizm*, 1978, 4. vyd. 1999) vykrytalizoval jeho zájem o historickou, pragmatickou a funkcionálně-popisnou poetiku. Formuluje zde svou teorii literárního proudu, literárního období a literárněhistorického procesu. Svůj široký zájem o teorii románu završil erudovanou monografií *Teorie powieści za granicą. Od początków do schyłku XX wieku* (1995), v níž spojuje problematiku teorie literatury a metodologie, kdy představuje více historií uvažování o románu za více než tři sta let. Prizmatem žánru zkoumá jednotlivé fáze evropské literární vědy, posloupnost směrů, škol a metod, vývoj románových forem (historickou poetiku žánru). *Nowe przekroje i zblżenia* (1974); *Przekroje i zblżenia dawne i nowe* (1976) obsahují práce teoretického i literárněhistorického charakteru. Soubory metateoretických studií představují publikace *Polska nauka o literaturze, Zarys rozwoju* (1981, 1985); *Świadomość literatury* (1985); *Literatura i historia* (1994); *Polskie teorie powieści, Od początków do schyłku XX w.* (1998); *W kręgu Żeromskiego* (1977). Významnou pozornost Markiewicz věnoval teorii literární komunikace: *Przygody dzieł literackich* (2004). Vydal soubory genologických studií: *Zabawy literackie* (1992, 1998, 2003); *O cytatach i przypisach* (2004).

Markiewicz hledal v pracích jiných badatelů to, co je hodnotné, nic nezavrhoval předem. Jeho metodu lze charakterizovat jako tvůrčí dialektický (hermeneutický) eklekticismus, resp. metaliterárněteoretický polyparadigmatismus. Kládl vždy důraz na heuristickou metodu výzkumu, každý jednotlivý problém, téma nahlížel v kontextu jeho „jiných“ osvětlení. Markiewiczovy práce se vyznačují objektivismem a informativní zřetelností. Jeho velkou zásluhou je otevření polské literární vědy proudům světovým; vedl překladovou část Pamětníka Literackiego, ze statí uveřejněných v tomto časopise připravil sborník *Studia z teorii literatury, Archiwóm przekładów „Pamiętnika Literackiego“* (1977, 1988) a podílel se na vydání dalších překladových literárněvědných edic: *Współczesna teoria badań literackich za granicą* (1970, 1972, 1973, 1992); *Sztuka interpretacji* (1971, 1973).

Markiewicz připravil řadu edic studií polské literární vědy a kritiky: *Teoria badań literackich w Polsce* (1960); *Problemy teorii literatury* (1967, 4. vyd. 1998); *Krytyka literacka* (1971); *Problemy metodologiczne współczesnego literaturoznawstwa* (1976); *Nowe problemy metodologiczne literaturoznawstwa* (1992). Sestavil literární antologii *Żydzi w Polsce* (1997). Je autorem medailonů polských polonistů: *Poloniści Uniwersytetu Jagiellońskiego* (1998).

S ohledem na svůj dlouhodobý zájem o interdisciplinární výzkumy uspořádal Markiewicz několik sborníků na to téma: *Przekroje i zblżenia dawne i nowe* (Warszawa, 1976); *Literaturoznawstwo i jego sąsiedztwa* (Warszawa, 1989) aj.

Markiewicz je autorem řady kritických edic i jednotlivých děl B. Prusa (ve výboru), kompletního díla T. Boye-Żeleńskiego (o něm napsal monografii *Boy-Żeleński*, 2001), W. Reymonta, S. Žeromského, polských literárních vědců a kritiků (P. Chmielowského, S. Tarnowského, S. Brzozowského, Z. Lempického, K. Wyky) i zahraničních (R. Welleka). S A. Romanovským sestavil antologii aforismů, citátů a přísloví *Skrzydlate słowa* (1990, 1998). Je autorem vzpomínkové knihy *Mój życiorys polonistyczny z historią w tle* (2003).

U příležitosti 60. narozenin Henryka Markiewiczze byl vydán soubor studií *Prace ofiarowane Henrykowi Markiewiczowi* (1984) a u příležitosti jeho 70. narozenin soubor studií *Krzyż czy przełom. Studia z teorii i historii literatury. Henrykowi Markiewiczowi w darze* (1994). Vyšel rovněž výbor jeho prací *Prace wybrane*. Sv. 1.–5. (1995, 1996, 1996, 1997, 1998).

V současné etapě krize literární vědy a obecně humanitních věd usiloval Markiewicz pozitivistickým způsobem odhalit hlubší smysl jejich vnitřního chaosu. V době, kdy se v české literární vědě živě diskutovalo o problematice literárního kánonu, autor tohoto příspěvku přeložil z polštiny do češtiny zásadní Markiewiczovu stať O literárních kánonech (*Aluze*, 2007, č. 3). Pro antologii polské literární vědy *Od poetiky k diskursu, Výbor z polské literární teorie 70.–90. let XX. století* (ed. Jiří Trávníček, Brno, Host, 2002), kde byla otištěna Markiewiczova studie *Otázky pro sémiotiky* (přel. Petr Vidlák), připravil také vědecký profil Henryka Markiewicze, jenž pak vyšel v upravené podobě také v *Lexikonu teorie literatury a kultury* (Ansgar Nünning, ed. něm. vyd.; Jiří Trávníček a Jiří Holý, edd. čes. vyd., Brno, Host 2006).

Vědecké dílo Henryka Markiewicze bylo reflektováno v České republice, jeho názory, úvahy a postřehy se staly živou součástí literárněteoretického diskursu jen v rodném Polsku, tak také ve střední Evropě.

Libor Martinek